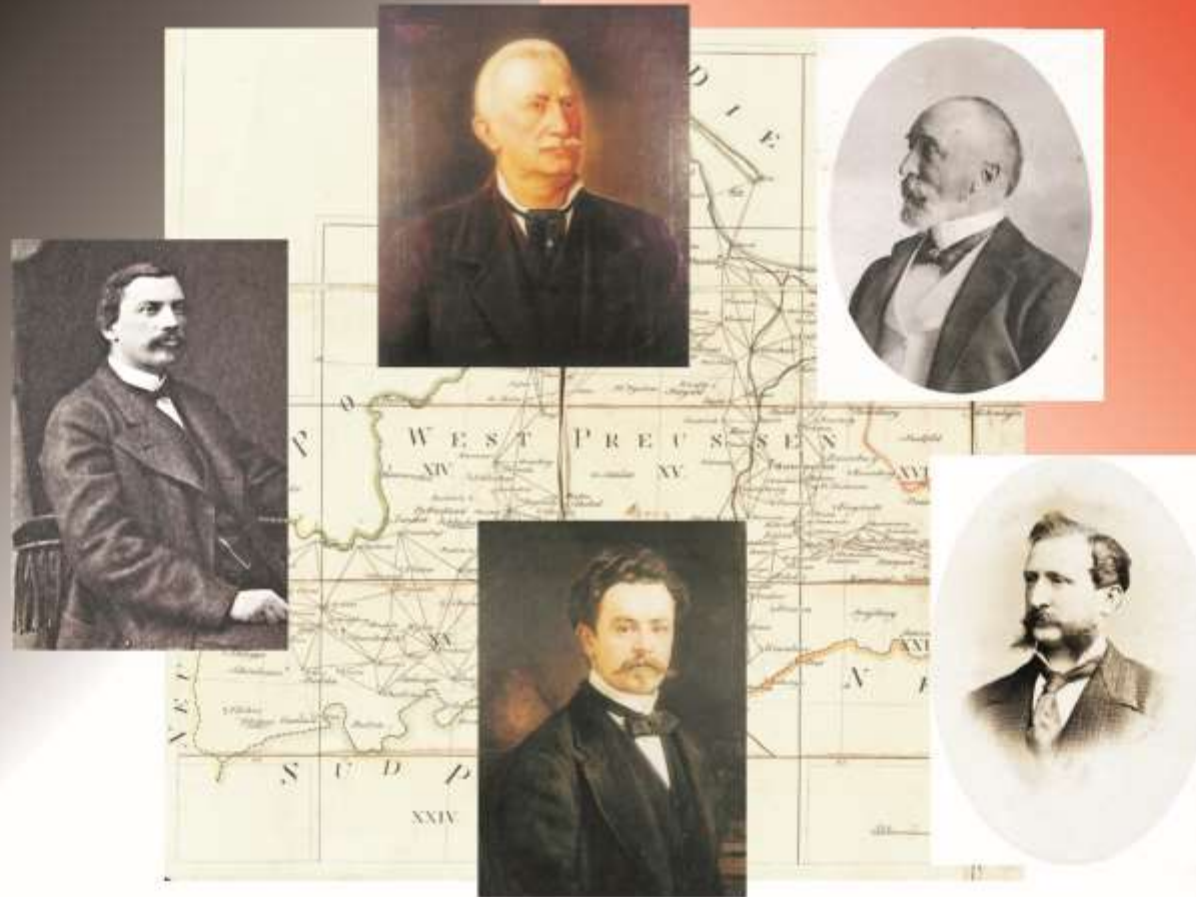

ROMANTYCZNY POZYTYWIZM

DZIAŁALNOŚĆ PATRIOTYCZNA ZIEMIAŃSTWA POLSKIEGO
W PRUSACH ZACHODNICH W DRUGIEJ POŁOWIE XIX WIEKU

ROMANTYCZNY POZYTYWIZM

DZIAŁALNOŚĆ PATRIOTYCZNA ZIEMIAŃSTWA POLSKIEGO
W PRUSACH ZACHODNICH

LUDWIK ROMUALD
ŚLASKI (ŚLASKI)

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie
w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

ROMANTYCZNY
POZYTYWIZM

Godło Prus Królewskich (Zachodnich) nadane przez Kazimierza Jagiellończyka po inkorporacji Prus do Polski w 1454 r. Było również godłem województw chełmińskiego i malborskiego.

Źródło: Wikipedia.

Fragment Karte von Ost-Preussen nebst Preussisch Litthauen und West-Preussen nebst dem Netzdistrict aufgenommen unter Leitung des Königl. Preuss. Staats Ministers Frey Herrn von Schroetteer in den Jahren von 1796 bis 1802.

Zbiory Centralnej Biblioteki Geografii i Ochrony Środowiska IGiPZ PAN w Warszawie

Na terenie Prus Zachodnich pod wpływem idei związanych z Wiosną Ludów od połowy XIX wieku zaznacza się wzrost świadomości narodowej wśród ludności polskiej. Głównie pod egidą Ligi Polskiej powstają liczne organizacje skupiające Polaków w celu realizacji własnych interesów ekonomicznych i społecznych. Liga Polska została założona w Berlinie w 1848 roku przez polskich posłów w parlamencie pruskim. Głównym pomysłodawcą jej powstania był August Cieszkowski h. Dotęga, znany wielkopolski ziemianin, działacz społeczno-polityczny, ale również filozof i prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu.

W omawianym okresie ze strony władz pruskich nasiliła się polityka germanizacyjna, która pod hasłami Kulturkampfu walczyła z przejawami odrębności narodowej ludności polskiej. Należy zwrócić uwagę na fakt, że sytuacja narodowa Polaków zamieszkujących Prusy Zachodnie była dużo trudniejsza niż ich rodaków w Wielkopolsce. Już w pierwszej połowie XIX wieku władze pruskie uznały Prusy Zachodnie za teren rdzennie niemiecki, co spowodowało, że po roku 1871 z dużo większą konsekwencją realizowano tu politykę Kulturkampfu prowadzącą do jak najgłębszej (totalnej) germanizacji. Działalność organizacji polskich skupiała się zatem na formowaniu postaw patriotycznych i szeroko pojętej oświacie (nauce języka polskiego i historii, ale także propagowaniu nowoczesnej gospodarki rolnej i wydawaniu polskojęzycznej prasy i innych publikacji). Biorąc pod uwagę to, że:

- używanie języka polskiego deklarowało w tym czasie ok. 30 do 40% ludności Prus Zachodnich (np. w Gdańsku 3,5%), z czego znakomita większość zamieszkiwała wieś,
 - osoby wykształcone, których z polskim rodowodem było mało, w przytłaczającej liczbie należały do duchowieństwa,
 - władze pruskie z żelazną konsekwencją utrudniały funkcjonowanie polskich stowarzyszeń,
- należy uznać skalę działalności, jak i efekty pracy różnych towarzystw zakładanych przez Polaków za swoisty fenomen.

Karykatura przedstawiająca Otto von Bismarcka z papieżem Leonem XIII.
Zbiory Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Kulturkampf [niem., 'walka o kulturę'] nazwa polityki i walki ideologicznej, prowadzonej w latach 1871–78 w Niemczech z inicjatywy kanclerza Otto von Bismarcka oraz kręgów liberalnych, popierających jego rządy, przeciw opozycji katolickiej. Celem Kulturkampfu było zahamowanie wpływów papieskich i zachowanie „czystości” kultury niemieckiej, jednocześnie Kulturkampf przybrał formę walki o podporządkowanie państwu Kościoła katolickiego.

Źródło: encyklopedia.pwn.pl

Portret Augusta Cieszkowskiego (1814-1894).
Litografia M. Fajans.
Zbiory Biblioteki Narodowej
w Warszawie.

August Cieszkowski, ur. 12 IX 1814 roku w Suchej (Podlasie), zm. 12 III 1894 roku w Poznaniu. Filozof, ekonomista, działacz społeczny i polityczny, przedstawiciel tzw. filozofii czynu (albo filozofii narodowej), jeden z założycieli Ligi Polskiej i Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Założyciel Wyższej Szkoły Rolniczej w Żabikowie k. Poznania w 1870 r. Zmarł 12 III 1894 r. w Poznaniu.

Źródło: encyklopedia.pwn.pl

Fragment „Ustawy organicznej Ligi Polskiej”, Poznań 1849.
Zbiory Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Liga Polska została założona w czerwcu 1848 roku w Berlinie przez polskich posłów do parlamentu pruskiego. Grupa liberalnych polityków złożona z ziemian i księży polskich zawiązała „Stowarzyszenie pod nazwiskiem Ligi Narodowej Polskiej, mającej na celu skupienie w jedno ognisko sił moralnych i materialnych tak w kraju, jak i zagranicą, do jawnego, legalnego działania na korzyść narodowości polskiej”. Skupiała zarówno konserwatystów jak i demokratów.

Organizacja była popierana przez Kościół. Jej głównym celem była obrona interesów Polaków przy wykorzystaniu legalnych metod działania. Zgodnie z hasłami solidaryzmu narodowego do Ligi należeli reprezentanci różnych grup społecznych: od bogatego ziemiaństwa po chłopów. Inicjatorem założenia ligi był August Cieszkowski. Wśród innych liderów, którzy przyczynili się do założenia organizacji byli także m.in. Karol Libelt, arcybiskup Leon Przyłuski, Wojciech Lipski oraz Gustaw Potworowski.

Władze niemieckie podjęły w latach 1850-1852 działania zmierzające do rozwiązania organizacji czego efektem był wyrok sądowy z dnia 8 kwietnia 1850 roku likwidujący działalność polskich stowarzyszeń oraz gazet.

Źródło: Wikipedia

Wezwanie Ludu Polskiego...,
Inowrocław 1848.
Zbiory Biblioteki Narodowej
w Warszawie.

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie
w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

Na obszarze Prus Zachodnich pod egidą Ligi Polskiej bądź z jej inspiracji zaczęto wydawać polską prasę. Głównym ośrodkiem wydawniczym było Chełmno. Ukazywała się tu „Szkółka Narodowa”, przemianowana na „Szkółę Narodową” oraz „Nadwiślanin”. W Toruniu ukazywał się „Biedaczek”.

Udało się również wywalczyć możliwość odprawiania nabożeństw w języku polskim, którego zaczęto również nauczać w gimnazjach w Chełmnie i Chojnicach oraz w seminarium nauczycielskim w Grudziądzu. W tym okresie zaczęły działalność kółka filomackie, które odegrały bardzo ważną rolę w krzewieniu kultury polskiej wśród młodzieży polskiej w drugiej połowie XIX wieku.

Ukazuje się szereg książek o tematyce narodowej mających na celu uświadomienie szerokim kręgom ludności polskiej zamieszkującej Prusy Zachodnie jej odrębności, praw i obowiązków patriotycznych. Najważniejsze z prac to: „Książeczka dla ludu polskiego” Ignacego Łyskowskiego; „Śmierć zdrajcy potwora” Juliana Prejsa, wydana pod pseudonimem Sjerp-Polaczek oraz „Życiorys Karola Marcinkowskiego”, „Tryumf bohaterstwa czyli Pieśni wolności”, „Śpiewnik polski” czy „Pielgrzym”.

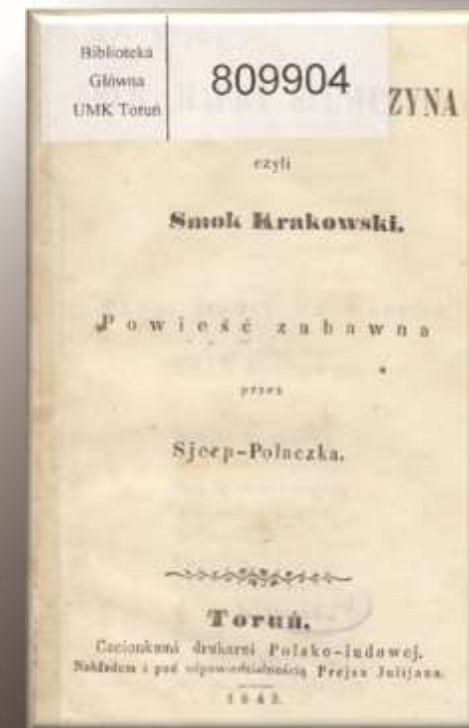
Liga Polska zakończyła swą działalność w 1850 roku na skutek wprowadzenia przez władze pruskie ustawodawstwa, na mocy którego wydano sądowy wyrok zakazujący działalności polskim stowarzyszeniom i wydawania polskiej prasy.

Winieta *Biedaczka* wydawanego w Toruniu przez J. Prejsa (Sjerp-Polaczka).

Zbiory WBP Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu.

J. Prejs (1820-1904), A. Mańkowski, *Odrodzenie narodowe na Pomorzu w XIX i XX w.*, [w:] *Pamiętnik Instytutu Bałtyckiego*, seria Balticum, z. 2, Polskie Pomorze. Tom II. Przeszłość i kultura, red. J. Borowik, Toruń 1931, s. 44-79.

J. Prejs (Sjerp-Polaczek), *Skub, mądry szewczyzna czyli Smok Krakowski. Powieść zabawna*, Toruń 1849. Zbiory Biblioteki Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Prasa polska ukazująca się w Chełmnie w połowie XIX wieku. Zbiory WBP Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu.

Julian Prejs ur. 13 II 1820 r. w Papowie Biskupim k. Chełmży. Ukończył gimnazjum toruńskie. W 1842 r. przyjęto go na wydział filozoficzny Uniwersytetu Wrocławskiego. W latach 1842-1843 był członkiem Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego we Wrocławiu. Nie ukończywszy studiów, w 1844 r. udał się do Królestwa, zagrożony aresztowaniem powrócił do Chełmna w 1847 r. Niedopuszczony do zawodu nauczycielskiego poświęcił się pracy oświatowej wśród ludu. W okresie Wiosny Ludów rozwinął działalność literacką i kontynuował działalność polityczną. Redagował m.in. pismo "Biedaczek". Od 1860 r. wydawał w Bydgoszczy kalendarz "Wszechbrat Bracki, pismo dla bractw i stowarzyszeń kościelnych". Od 1861 r. wydawał w Toruniu "Kalendarz Katolicko-Polski". W 1865 r. osiadł w Bydgoszczy. W 1884 r. podjął się redagowania pisma "Kujawiak z Inowrocławia". Był współzałożycielem Towarzystwa Przemysłowego, wchodził w skład Rady Nadzorczej Banku Ludowego. Zmarł w Bydgoszczy 2 VII 1904 r.

Źródło: archiwummuzyczne.pl

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie
w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

Urodził się 5 II 1818 roku w Trzebczu (obecnie Trzebucz Szlachecki, gm. Kijewo Królewskie), w rodzinie Mateusza Slaskiego h. Grzymała, który pochodził prawdopodobnie z Wołynia i Heleny z Kruszyńskich z Nawry.

Naukę zakończył na gimnazjum w Toruniu, gdyż ojciec widział w nim przyszłego gospodarza dóbr w Trzebczu i uważał, że dalsza edukacja nie jest mu potrzebna. W 1843 roku L. Slaski objął rodzinny Trzebucz i ożenił się z Heleną z Biernawskich, pochodzącą z łęczyckiego.

W latach 1848–1850 działał w Lidze Polskiej, był członkiem Rady Prowincjonalnej Prus Zachodnich i zajmował się z jej ramienia pismami rolniczymi.

W 1855 roku L. Slaski powiększył odziedziczony majątek dokupując Orłowo (obecnie gm. Płużnica). W czasie powstania styczniowego przechowywano tam broń przeznaczoną dla oddziałów powstańczych. W 1899 roku gościł w Orłowie Henryk Sienkiewicz.

Pałac Slaskich w Trzebczu. Fot. F. Stolkowski, [w:] F. Stolkowski, *Pluskowęsy z tamtych lat*, Toruń 2019.

Pałac w Orłowie ok. 1906-1910 r., K. Ślaska, *Dzieje Orłowa* [w:] J. Borzykowski [red], *Trzy pamiętniki pomorskie*, Gdańsk 1982.

LUDWIK ROMUALD SLASKI (ŚLASKI) (1820–1886)

Herb Grzymała. Rys. J. Nečas, [w:] J. Wiśłocki, *Herby rycerstwa polskiego na zamku w Kórniku*, Kórnik 1988.

Portret Ludwika Slaskiego.
Fot. Carl Suck.
Zbiory Biblioteki Narodowej
w Warszawie.

Henryk Sienkiewicz.
Drzeworyt, A. Reguński 1884.
Zbiory Biblioteki Narodowej
w Warszawie.

Lata 60. i 70. to okres, w którym na terenie Prus Zachodnich powstaje wiele towarzystw rolniczych: Towarzystwo Rolnicze dla Ziemi Kaszubskiej w Kościerzynie (marzec 1862 r.), Towarzystwo Rolnicze Ziemi Pomorskiej dla powiatów Powiśla i Kociewia (kwiecień 1862 r.), Towarzystwo Rolnicze w Piasecznie (październik 1862 r.), Towarzystwo Rolnicze Ziemi Malborskiej (styczeń 1863 r.). Ogółem w 1865 r. towarzystwa rolnicze w Prusach Zachodnich liczyły 892 członków, w tym 612 włościan, natomiast na początku 1868 r. liczba włościan wzrosła do 1687 (na 2174 członków). Ponadto grono działaczy tworzyli rzemieślnicy, nauczyciele i księża. W styczniu 1868 r. istniały 24 włościańskie towarzystwa rolnicze, nie wliczając w to wielu drobnych kótek wiejskich. Przy większości utworzono także Spółki Pożyczkowe i Kasy Oszczędnościowe, przy wszystkich zaś – biblioteczki.

L. Slaski angażował się w działalność towarzystw rolniczych. W 1862 r. założył Towarzystwo Rolnicze Ziemi Chełmińskiej w Wąbrzeźnie i został jego prezesem, natomiast w 1870 r. doprowadził do powstania Towarzystwa Rolniczego w Lisewie.

Od 1862 r. brał udział w pracach Prowincjonalnego Komitetu Wyborczego. Od września 1866 roku do października 1888 roku był członkiem Pruskiej Izby Panów, a w latach 1871-1874 posłem do parlamentu Rzeszy Niemieckiej z okręgu chojnickiego. Został w nim członkiem Koła Polskiego i był krótko jego prezesem.

Budynek Pruskiej Izby Panów w Berlinie ok. 1900 r., Album von Berlin, Globus Verlag.

Źródło: Wikimedia.

Izba Panów (niem. Herrenhaus) – wyższa izba pruskiego Landtagu, czyli parlamentu Królestwa Prus Istniała w latach 1848–1918. W następstwie rewolucji marcowej w 1848 r. król Prus Fryderyk Wilhelm IV i premier Gottfried Ludolf Camphausen zgodzili się na powołanie w drodze wyborów Pruskiego Zgromadzenia Narodowego. Działało ono od 21 maja do 5 grudnia 1848 r. i zostało zniesione dekretem królewskim. Konstytucja Prus powołała w to miejsce dwuizbowy parlament – Landtag, który składał się z izby niższej, zwanej od 1885 r. Izbą Posłów (niem. Abgeordnetenhaus) i izby wyższej, od 1855 r. Izby Panów. Członkowie Izby Posłów byli wybierani w wyborach kurialnych (przyporządkowanie do kurii zależało od wysokości płaconych podatków), a członkowie Izby Panów byli dziedziczni, powoływani dożywotnio przez króla oraz wyznaczani jako przedstawiciele związków własności ziemskiej, miast i uniwersytetów. W okresie 1848–1854 r. izba wyższą nosiła nazwę Pierwszej Izby (niem. Erste Kammer) i początkowo liczyła 180 członków pochodzących z wyborów. Prawa wyborcze mieli obywatele Prus (mężczyźni) od 30. roku życia, którzy płacili podatki (powyżej pewnej minimalnej kwoty). Od 1850 r. skład Pierwszej Izby się zmienił i obok wybieranych przedstawicieli zasiadali w niej: pełnoletni książęta domu panującego, głowy rodów arystokratycznych, osoby powołane dożywotnio przez króla, 90 wybieranych członków (przy zachowaniu cenzusu wyborczego) i 30 przedstawicieli rad większych miast.

Od 1854 r. nie było wyborów do Izby Panów, a w jej skład wchodził: książęta domu panującego, członkowie dziedziczni, członkowie dożywotni oraz przedstawiciele własności ziemskiej, miast i uniwersytetów.

W skład Izby Panów od 1854 r. wchodził:

- książęta domu panującego wskazani przez króla (żaden z królów nie skorzystał z tego prawa)
- głowa rodu Hohenzollernów
- głowy rodów książęcych i arystokratycznych
- czterech główni urzędnicy dworu pruskiego (niem. Kanzler, Landhofmeister, Obermarschall i Oberburggraf)
- członkowie dożywotnio powołani przez króla
- przedstawiciele wspólnot mających tzw. prawa prezentacji: większych miast (początkowo 30, pod koniec ok. 50), uniwersytetów (początkowo w Berlinie, Bonn, Greifswaldzie, Halle, Królewcu i Wrocławiu, od 1867 również w Getyndze, Kilonii i Marburgu), kapituł ewangelickich w Brandenburgu, Merseburgu i Naumburgu, związków większej własności ziemskiej (ok. 90 przedstawicieli) i związków szlachty danej prowincji (9 osób).

Źródło: Wikiwand

Od założenia Banku Kredytowego Donimirski-Kalkstein-Łyskowski i Spółka L. Slaski był prezesem jego rady nadzorczej. Wspomagał Ignacego Łyskowskiego przy organizacji pierwszego zebrania gospodarskiego w Toruniu, które odbyło się 15 I 1867 roku. Obaj Panowie współpracowali owocnie również przy tworzeniu Towarzystwa Moralnych Interesów ludności polskiej pod panowaniem pruskim, a gdy Towarzystwo powstało L. Slaski wszedł w skład jego zarządu, natomiast od 1875 roku pełnił w nim funkcję kasjera.

16 XII 1875 roku przewodniczył zebraniu założycielskiemu Towarzystwa Naukowego w Toruniu (TNT). L. Slaski pozostał jego członkiem do końca życia. Był również współzałożycielem spółki akcyjnej Muzeum w Toruniu, która sprzedawała akcje w celu zdobycia funduszy na budowę siedziby dla TNT. Warto tu dodać, że budynek ten miał służyć wszystkim polskim towarzystwom działającym w Toruniu. Do jego otwarcia doszło w 1882 roku.

Gmach Towarzystwa Naukowego w Toruniu oraz widok restauracji hotelowej. Fragment pocztówki. Po 1904 r. Zbiory WBP Książnicy Miejskiej w Toruniu.

„Nadwiślanin” nr 37 z 30 III 1866 r.
Zbiory WBP Książnicy Kopernikańskiej
w Toruniu.

Kamienica przy ul. Mostowej 13 i tablica informująca, iż od 1866 r. znajdował się w niej Bank Kredytowy Donimirski-Kalkstein-Łyskowski i Spółka, a od 1890 r. polska drukarnia S. Buszczyńskiego.
Fot. P. Gużyński.

Akt erekcyjny pod budowę gmachu Muzeum Towarzystwa Naukowego w Toruniu.
Zbiory Archiwum Państwowego w Toruniu.

Akcyja na „Gazetę Toruńską” i założenie drukarni w Toruniu” z podpisami L. Czarlińskiego, I. Łyskowskiego i L. Ślaskiego. Zbiory Archiwum Państwowego w Toruniu.

Ostatni numer „Nadwiślanina” i pierwszy numer „Gazety Toruńskiej”. Zbiory WBP Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu.

Ludwik Ślaski wspierał również polskie gazety i czasopisma. Miał swój wkład w wydawanie „Nadwiślanina”, „Przyjaciela Ludu” czy „Gazety Toruńskiej”. Ta ostatnia drukowana była przez Józefa Buszczyńskiego. Jego syn Sylwester przeniósł zakład do kamienicy przy ul. Mostowej 13, tej samej, w której swoją siedzibę miał Bank Kredytowy Donimirki-Kalkstein-Łyskowski i Spółka.

„Przyjaciel Ludu” wydawany w Chełmnie pod redakcją Ignacego Danielewskiego, późniejszego redaktora „Gazety Toruńskiej”. Zbiory WBP Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu.

Józef Buszczyński urodził się 23 II 1823 r. w Chwaliszewie, na terenie dzisiejszego Poznania, jako syn Pawła i Józefaty z domu Talińskiej. Wykształcony w zawodzie drukarza, pracował szereg lat w drukarni Michała Zoerna, istniejącej w Poznaniu w latach 1852–67. Dnia 12 V 1866 r. zdał egzamin przed Królewską Komisją Egzaminacyjną w Poznaniu uprawniający go do samodzielnego prowadzenia drukarni.

3 X 1866 r. władze rejencji w Kwidzynie udzieliły mu koncesji na założenie drukarni w Toruniu. Wspólnie z L. Jagielskim, R. Szymańskim, Wł. Łebskim i F. T. Rakowiczem, z inicjatywy grupy podtoruńskiego ziemiaństwa, w zespole wytrawnych poznańskich dziennikarzy i wydawców, przybył do Torunia, by tu założyć drukarnię, w której drukowano „Gazetę Toruńską”. Na założenie drukarni Buszczyński otrzymał od **Ludwika Ślaskiego** pożyczkę, w imieniu przyszłych właścicieli tej gazety, w wysokości 3300 talarów pruskich.

J. Buszczyński urządził swoją drukarnię w domu przy ul. Żeglarskiej 105, obecnie nr 10. Tam mieściła się również redakcja „Gazety Toruńskiej” oraz spedycja ulokowana przy założonej równocześnie księgarni nakładowej dr. F. T. Rakowicza.

W 1872 r. wobec wyczerpania się kapitału akcyjnego spółki wydawców „Gazety Toruńskiej” i zagrożenia jej dalszego bytu mnożącymi się konfiskatami i procesami prasowymi, J. Buszczyński zgodził się przejść jej nakład i druk na osobiste ryzyko i własny rachunek. W okresach od 1 I do 12 III 1873 r. oraz od 17 VII do 13 IX 1874 r. pełnił funkcję redaktora odpowiedzialnego „Gazety Toruńskiej”.

Obok „Gazety Toruńskiej” od 1871 r. J. Buszczyński drukował popularne tygodniki „Gospodarz” – pismo rolnicze wydawane przez Edwarda Donimirskiego, oraz „Przyjaciół” – założony w 1875 r. przez I. Danielewskiego. Od początku lat 70. J. Buszczyński wszedł w skład zarządu Toruńskiego Towarzystwa Pożyczkowego a w 1875 r. został jednym z pierwszych członków Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Począwszy od 1878 r. jego drukarnia zaczęła drukować wszystkie wydawnictwa tego towarzystwa. Nakładem księgarzy toruńskich, ale także wydawnictw poznańskich i warszawskich, spod pras drukarni Buszczyńskiego wychodziły dzieła J. I. Kraszewskiego, T. Lenartowicza, H. Derdowskiego, P. Wilkońskiej, G. Zielińskiego i innych.

Zmarł w Toruniu 23 IV 1887 r. i został pochowany na cmentarzu św. Jerzego. Po jego śmierci drukarnię przejął jego syn Sylwester Buszczyński.

Sylwester Buszczyński urodził się 27 XI 1855 r. w Poznaniu. Od 1887 r. kontynuował wydawanie „Gazety Toruńskiej” za co trafił nawet na miesiąc do pruskiego aresztu. W końcu wydawanie „Gazety Toruńskiej” przekazał Janowi Brejskiemu, którego ściągnął do Torunia aż z Bochum, sam zaś skupił się na drukowaniu książek. Jan Brejski w 1894 r. został redaktorem naczelnym „Gazety Toruńskiej”, a w 1902 r. uruchomił własną drukarnię.

S. Buszczyński dbał o wysoką jakość swoich druków. Sprowadził z Lipska maszyny drukarskie z napędem gazowym, zatrudnił najlepszych introligatorów, drukował na najlepszych gatunkach papieru. S. Buszczyński specjalizował się zwłaszcza w wydawaniu książek do nabożeństwa – nakłady sięgały kilkudziesięciu tysięcy egzemplarzy. Innym wydawniczym sukcesem okazały się drukowane przez S. Buszczyńskiego elementarze. Słynny „Toruński elementarz polski z obrazkami” zastosowany do potrzeb dzieci uczących się w szkołach tylko po niemiecku” ukazał się w kilkunastu wydaniach i rozszedł się w kilkuset tysiącach egzemplarzy po całym zaborze pruskim i wśród polskiej emigracji w Niemczech. W 1933 r. zarządzanie drukarnią objął jego syn Sylwester Teodor Buszczyński. Sylwester Buszczyński zmarł w Toruniu 10 XI 1940 r. i został pochowany na cmentarzu św. Jerzego.

Źródła: e-wietor.pl i informatorium.ksiaznica.torun.pl

Józef Buszczyński (1823–1887)
Zbiory WBP Książnicy
Kopernikańskiej w Toruniu.

Sylwester Buszczyński (1855–1940)
Zbiory WBP Książnicy
Kopernikańskiej w Toruniu.

Zbiory Biblioteki Narodowej
w Warszawie

W 1873 roku przypadła 400-letnia rocznica urodzin Mikołaja Kopernika. Ciężar przygotowania obchodów jubileuszowych wzięło na siebie Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu z Karolem Fryderykiem Libełtem na czele. Jako główny cel postawiono sobie zebranie dowodów „polskości” wielkiego astronoma. Miejscem obchodów w naturalny sposób wybrano Toruń. Tutaj zawiązano komitet, który miał zająć się przygotowaniami. Na jego czele stanął L. Słaski, a skład komitetu uzupełnili: Władysław Radkiewicz, Emil Czarliński, dr Franciszek Tadeusz Rakowicz i Edward Donimirski.

Franciszek Tadeusz Rakowicz ur. się 1 czerwca 1839 r. w Golejewku koło Rawicza w Wielkopolsce. Jego ojciec był nauczycielem i autorem bardzo popularnego polskiego elementarza „Nauka czytania i pisania”, który miał ponad sto wydań. F. T. Rakowicz ukończył gimnazjum w Poznaniu, następnie studiował medycynę w Berlinie. W 1862 roku uzyskał stopień doktora, ale nigdy nie praktykował. Poświęcił się dziennikarstwu i publicystyce gospodarczej. Był redaktorem „Nadwiślanina” w Chełmnie oraz „Dziennika Poznańskiego”. Jednocześnie uczył się drukarstwa i księgarskiego fachu w Lipsku w wydawnictwie Brockhauza.

1 stycznia 1867 r. stanął na czele nowo powstałej „Gazety Toruńskiej”. Jej siedziba mieściła się pod adresem F. T. Rakowicza na ul. Żeglarskiej 105 (dziś 10). „Gazeta Toruńska” była pierwszym dziennikiem wydawanym w Toruniu. Publikacje F. T. Rakowicza dotyczyły z jednej strony spraw gospodarczych, z drugiej, problematyki emancypacji kobiet, której był zwolennikiem. F. T. Rakowicz spędził w Toruniu 7 lat.

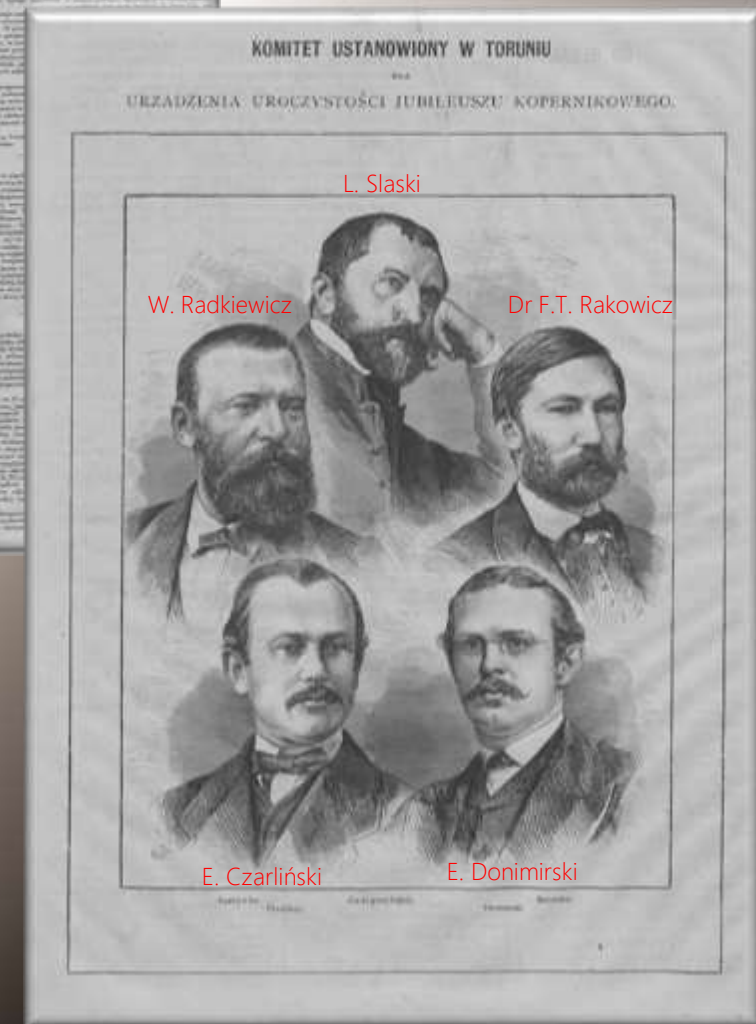
W 1870 roku, podejmując ideę Jadwigi Słaskiej, założył w Toruniu Towarzystwo Pomocy Naukowej dla Dziewcząt Polskich. Był też założycielem Spółki Pożyczkowej oraz Towarzystwa Przemysłowego. Oprócz wydawania „Gazety Toruńskiej” F. T. Rakowicz parał się księgarstwem. Jego księgarnia przy ul. Żeglarskiej 10 wydawała książki (w sumie ok. 30 pozycji) i prowadziła wypożyczalnię. Zasiadła wydawanym przez pięć lat książkowym „Kalendarzem polskim”. W „Gazecie Toruńskiej” F. T. Rakowicz publikował również własne teksty literackie – opowiadania: „Szatan na pokucie” i „Karol”. Zajmował się też tłumaczeniami (John Stuart Mill – „Poddaństwo kobiet” czy Fanny Lewald – „O emancypacji kobiet”). W 1872 r. jako pierwszy Polak został wybrany do Rady Miejskiej Torunia. W 1871 r. ożenił się z torunianką – Jadwigą Pomorską.

Toruń opuścił w 1873 r., kiedy objął funkcję dyrektora Banku Włościańskiego w Poznaniu, za wstawiennictwem jego fundatora hr. Jana Działyńskiego z Kórnika. F.T. Rakowicz okazał się bardzo dobrym finansistą – ocalił i rozwinął działalność Banku Włościańskiego w czasie, gdy Wielkopolskę ogarnęła fala bankructw i upadłości banków, co więcej pomagał zakładać innym towarzystwa pożyczkowe i kasy oszczędnościowe. Jego najważniejsza książka dotyczyła właśnie ekonomii, był to „Kupiec i przemysłowiec, jakim warunkom powinien uczynić zadość i jakie okoliczności uwzględnić, gdy zamierza się osiedlić?”. Między innymi dzięki zabiegom F. T. Rakowicza utworzono w Poznaniu Teatr Polski. Również tutaj wybrano go do Rady Miejskiej. Zmarł młodo, mając 39 lat – 28 VIII 1878 r. w Poznaniu.

Po śmierci F.T. Rakowicza jego żona powróciła do Torunia, gdzie samodzielnie prowadziła księgarnię, założoną przez męża.

Źródło: nformatorium.ksiaznica.torun.pl

„Tygodnik Ilustrowany” nr 271 z 8 III 1873, Warszawa.
Zbiory Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Łódzkiego.

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie
w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

Ludwik Slaski zastąpił m.in. tym, że wraz z Teodorem Donimirskim wykupił na licytacji ruchomości biskupa chełmińskiego Jana Nepomucena Marwitza (Marwicza), które zostały mu skonfiskowane przez władze pruskie w przejawie represji za działalność propolską. Zaraz po wygranej licytacji kupujący ostentacyjnie zwrócili nabyte przedmioty prawowitemu właścicielowi.

Ludwik Slaski zmarł w Toruniu 25 XI 1898 roku. Trzy lata wcześniej w Poznaniu ukazała się książka „Towarzystwa rolnicze polskie w Prusach Zachodnich. Rys historyczny i wykaz statystyczny istniejących towarzystw rolniczych”. Jej autor – Walery Rutkowski zadedykował ją zmarłemu działaczom, m.in. I. Łyskowskiemu, a spośród żyjących w szczególny sposób swoją pracę poświęcił L. Slaskiemu uznając jego zasługi i dokonania.

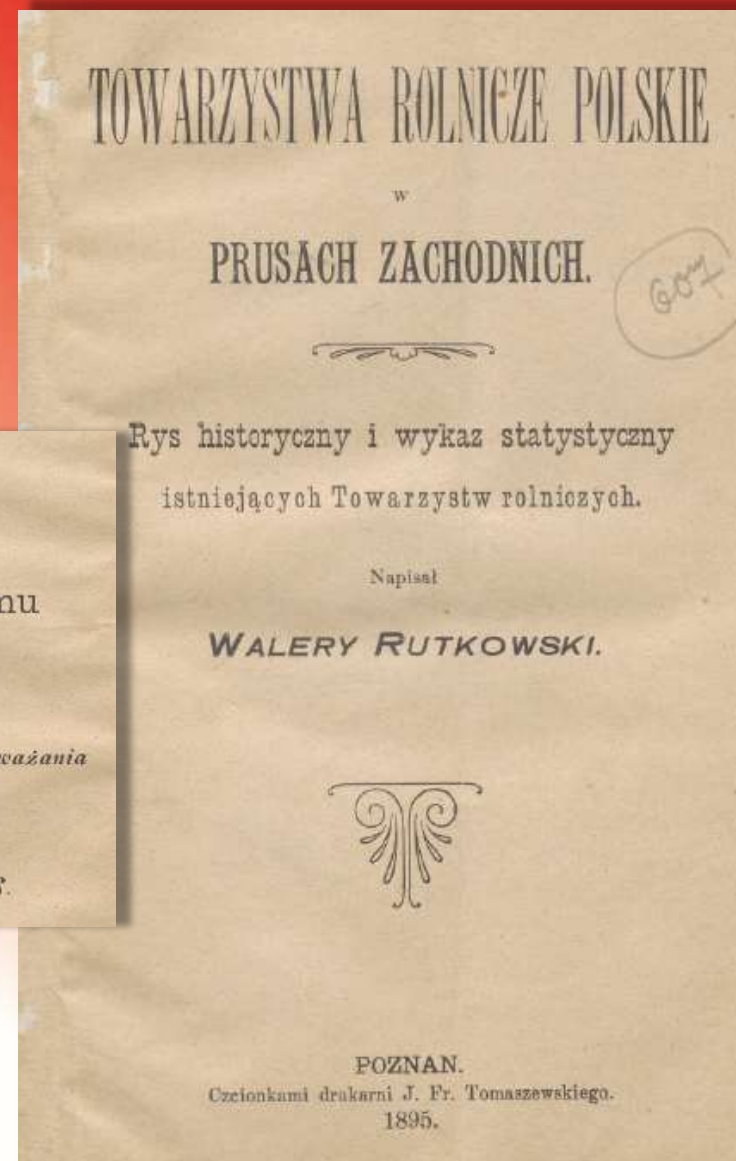
Portret biskupa chełmińskiego Jana Nepomucena Marwitza /Marwicza/ (1795–1886). Rys. Ks. K. Pillati, „Tygodnik Ilustrowany” nr 172, 17 IV 1886.
Zbiory Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Łódzkiego.

Jan Nepomucen Marwicz ur. 20 IV 1795 roku w Tuchlinie. Jako oficer armii pruskiej brał udział w bitwie pod Lipskiem, gdzie uratował życie królewiczowi pruskiemu, późniejszemu cesarzowi Wilhelmowi I. Studiował na wydziale teologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego oraz w Bonn. 10 IV 1830 roku w Pelplinie przyjął święcenia kapłańskie. Został proboszczem w Tucholi. W 1843 roku został kanonikiem chełmińskim.

3 VIII 1857 roku papież Piusa IX mianował go biskupem chełmińskim. Konsekrowany w Pelplinie 9 I 1857 roku przez biskupa pomocniczego poznańskiego Franciszka Stefanowicza.

Rozbudował Collegium Marianum oraz seminarium duchowne w Pelplinie. W 1876 roku działania kulturkampfu doprowadziły do zamknięcia seminarium i Collegium Marianum. Inicjował działania przeciwko germanizacji w diecezji, był wrażliwy na biedę. W 1863 roku ofiarował Sierakowicom przytułek dla ubogich. Dzięki jego pomocy franciszkanie w Wejherowie, wyrzuceni ze swojego klasztoru, wzniesli nowy i zamieszkali w nim 1 IV 1873 roku. Biskup Marwicz był syndykiem apostolskim franciszkańskiej Prowincji Niepokalanego Poczęcia NMP w Prusach i w Wielkim Księstwie Poznańskim (dzisiaj Prowincja Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny Zakonu Braci Mniejszych w Katowicach). Leon XIII mianował go asystentem tronu papieskiego. Zmarł 29 III 1886 roku w Pelplinie. Uchodził za najbardziej propolskiego biskupa chełmińskiego w XIX wieku.

Źródło: wikipedia

Karta tytułowa i dedykacja, W. Rutkowski, Towarzystwa Rolnicze Polskie w Prusach Zachodnich. Rys historyczny i wykaz statystyczny istniejących Towarzystw rolniczych, Poznań 1895. Zbiory Biblioteki Narodowej w Warszawie.

AKT NADANIA IMIENIA

Na podstawie ust 12 § 1 Statutu Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Trzebczu Szlacheckim oraz na wspólny wniosek Rady Pedagogicznej, Rady Rodziców i Samorządu Uczniowskiego Dwujęzycznej Szkoły Podstawowej w Trzebczu Szlacheckim decyzją Organu Prowadzącego z dnia 18 listopada 2014r.

nadaje się

Dwujęzycznej Szkole Podstawowej
w Trzebczu Szlacheckim

wchodzącej w skład Zespołu Szkolno-Przedszkolnego
w Trzebczu Szlacheckim

imię

Jana Slaskiego

Wawrzyniak

Akt nadania imienia Jana Slaskiego
Szkole Podstawowej w Trzebczu
Szlacheckim, [w:] F. Stolkowski,
Pluskowęsy z tamtych lat,
Toruń 2019.

Jan Stanisław Maria Slaski (1895–1940).
Wnuk Ludwika Romualda Slaskiego.

Źródło: ogrodywspomnien.pl

Jan Slaski urodził się 7 XII 1895 roku w Trzebczu, pow. Chełmno. Ukończył Szkołę Podchorążych Kawalerii w Dobritz koło Berlina. W czasie I wojny światowej walczył na froncie rosyjskim i francuskim. Od stycznia do maja 1919 roku pracował w Organizacji Wojskowej Pomorza i w Wielkopolsce. Podczas powstania wielkopolskiego, organizował 2 pułk ułanów i był w nim dowódcą I szwadronu. Również jako dowódca szwadronu walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Za powstrzymanie nacierających Rosjan odznaczony krzyżem *Virtuti Militari* (nr 4317). Służbę zakończył 1 VI 1919 roku w stopniu rotmistrza ze starszeństwem (potem został awansowany do stopnia majora rezerwy). Od 1922 roku gospodarował w rodzinnym majątku Trzebiec.

Od 1929 roku był prezesem powiatowego Związku Kótek Rolniczych. Za jego sprawą doszło do połączenia pomorskiego Związku Ziemian (którego był prezesem) z pomorskim Towarzystwem Rolniczym. Był radcą Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni i Pomorskiej Izby Rolniczej w Toruniu, a także prezesem Pomorskiego Związku Ziemian.

W 1935 wybrany posłem na Sejm RP IV kadencji (1935–1938), z okręgu nr 101 (Toruń miasto i powiat, Chełmno, Wąbrzeźno). W kolejnej, V kadencji był senatorem (od 11 IX 1938).

Jesienią 1939 został aresztowany przez Rosjan. Więziony w Kozielsku, został zamordowany w Katyniu. Zmarł w kwietniu lub maju 1940 roku.

Źródło: timenoteinfo.pl

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

PA
TRIO
TYŻM
JUTRA

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie
w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

Tekst i projekt graficzny – Piotr Gużyński

Korekta – Joanna Załuska

Źródła i literatura:

- Bykowska S., *Elementy polskiej tożsamości narodowej na Pomorzu od połowy XIX w. do powstania Drugiej Rzeczypospolitej*, Słupskie studia historyczne, nr 18, Słupsk 2012, s. 119–138.
- Chodkowski W., *Mowa żałobna powiedziana na pogrzebie ś.p. Zygmunta Działowskiego, posła na sejm Rzeszy Niemieckiej, dziedzica dóbr Mgowa w kościele parafialnym w Wielkołtce w dniu 24 lutego 1878 roku*, Poznań 1878.
- Dygdała J., Wierchosławski S., *Nawra Kruszyńskich i Szczanieckich. Studium z dziejów szlachty i ziemiaństwa ziemi chełmińskiej*, Toruń 1990.
- Gałkowski P., *Genealogia ziemiaństwa ziemi dobrzyńskiej XIX–XX wieku*, Rypin 1997.
- Hochleitner J., Szwedowski P. [red] *Ród Sierakowskich na ziemi malborskiej*, Malbork 2013.
- Historia Polski w liczbach. Ludność. Terytorium*, red. A. Jezierski, Warszawa 1994.
- Historia Pomorza, t. IV (1850–1918), cz. 1, Ustrój, gospodarka, społeczeństwo*, red. S. Salmonowicz, Toruń 2000.
- Historia Torunia t. 3, cz. 1, W czasach zaboru pruskiego (1793–1920)*, red. M. Biskup, Toruń 2003.
- Łebski W., *Ignacy Łyskowski. Życiorys*, Poznań 1907.
- Mańkowski A., *Odrodzenie narodowe na Pomorzu w XIX i XX w.*, [w:] *Pamiętnik Instytutu Bałtyckiego*, seria Balticum, z. 2, Polskie Pomorze. Tom II. Przeszłość i kultura, red. J. Borowik, Toruń 1931, s. 44–79.
- Rutkowski W., *Towarzystwa rolnicze polskie w Prusach Zachodnich. Rys historyczny i wykaz statystyczny istniejących Towarzystw rolniczych*, Poznań 1895.
- Serczykowska B., *Zygmunt Działowski 1843–1878*, [w:] *Działacze Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1875–1975*, T. 1, red. M. Biskup, Warszawa, Poznań 1975, s. 9–44.
- Serczykowska B., *Zygmunt Działowski (1843–1878) działacz narodowy, społeczny i kulturalny*, [w:] *Wybitni ludzie dawnego Torunia*, red. M. Biskup, Warszawa 1982, s. 231–236.
- Spica P., *Kierunki działalności edukacyjnej organizacji polskich w Prusach Zachodnich na przełomie XIX i XX w.*, *Studia Paedagogica Ignatiana*, vol. 19, Nr 3, Kraków 2016, s. 171–191.
- Staniszewski K., *Działalność polskich organizacji rolniczych w Prusach Zachodnich w latach 1850–1890 na rzecz rozwoju rolnictwa polskiego w świetle pomorskiej prasy polskiej*, *Studia Historica Gedanensia*, t. VIII, Gdańsk 2017, s. 140–260.
- Wajda K., *W dobie zaboru pruskiego*, [w:] *Dzieje Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1875–1975*, T. 1, red. M. Biskup, Toruń 1977, s. 11–110.
- Wencel-Kalembkowska U., *Polskie obchody czterechsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika w Toruniu*, [w:] *Acta Universitatis Nicolai Copernici*, Historia 9 (58), Toruń 1973, s. 213–226.
- Wierchosławski S., *Ignacy Łyskowski 1820–1886*, [w:] *Działacze Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1875–1975*, T. 1, red. M. Biskup, Warszawa, Poznań 1975, s. 45–83.
- Wierchosławski S., *Ignacy Łyskowski (1820–1886) pisarz, działacz narodowy i społeczny*, [w:] *Wybitni ludzie dawnego Torunia*, red. M. Biskup, Warszawa 1982, s. 191–196.
- Wierchosławski S., *Ludwik Ślaski (1818–1898) działacz narodowy i społeczny*, [w:] *Wybitni ludzie dawnego Torunia*, red. M. Biskup, Warszawa 1982, s. 185–190.
- Wierchosławski S., *Ignacy Łyskowski 1820–1886: polityk i publicysta, pierwszy prezes Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, Toruń 2000.
- Wykaz prasy polskiej*, Berlin 1911.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.pl>
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode.pl>